

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2024. № 1.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.1.37>

УДК 336:330.131

О. І Олійничук,

к. е. н., доцент, ад'юнкт, Академія прикладних наук в Ельблонзі,

Республіка Польща

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9359-7560>

ВИКОРИСТАННЯ НЕПРИБУТКОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ВІДМИВАННІ (ЛЕГАЛІЗАЦІЇ) ЗЛОЧИННО НАБУТИХ ДОХОДІВ І ФІНАНСУВАННІ ТЕРОРИЗМУ

O. Oliynychuk,

PhD in Economics, Associate Professor,

Adiunkt, University of Applied Sciences in Elbląg, Poland

USE OF NON-PROFIT ORGANIZATIONS IN MONEY LAUNDERING AND TERRORIST FINANCING

Стаття присвячена актуальним питанням діяльності неприбуткових організацій в умовах повномасштабної агресії Росії проти України. Здійснено огляд динаміки кількості неприбуткових організацій в Україні впродовж останніх років. Окреслено ризики залучення неприбуткових організацій до протиправних схем, пов'язаних із легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванням тероризму. Узагальнено індикатори незаконного використання неприбуткових організацій.

Проаналізовано матеріали типологічних досліджень, а також інформацію про неприбуткові організації – учасників підозрілих фінансових операцій за даними Державної служби фінансового моніторингу України. Сформульовано висновки та пропозиції для зменшення ризиків протиправного використання неприбуткових організацій у злочинних схемах, зокрема через чітку регламентацію їхнього функціонування, розвиток бренду, налагодження та поглиблення постійного діалогу між неприбутковими організаціями та представниками системи фінансового моніторингу.

The article discusses the topical issues concerning non-profit organisations in the context of Russia's full-scale aggression against Ukraine. Its aim is to provide a comprehensive overview of the problems related to the exploitation of non-profit institutions in illegal activities, such as money laundering and terrorist financing, and to suggest ways of mitigating the associated risks. The article highlights the distinctive contribution of non-profit organisations during the Russian-Ukrainian war, as they can swiftly attend to military requirements and the needs of relevant population groups, curbing the adverse impact of negative factors. Furthermore, the author analyses the recent quantity dynamics of non-profit organisations in Ukraine. The author presents potential threats associated with the engagement of non-profit organisations in illegal activities related to the legalisation (laundering) of criminal proceeds and terrorist funding. The signs of illicit exploitation of non-profit organisations are summarised in the article. The author analyses the findings of typological studies and data on non-profit organisations with suspected participation in dubious financial operations based on the State Financial Monitoring Service of Ukraine's records. It has been established that over the analysed period, there was a significant decrease in the total number of reports received by the State Financial Monitoring Service regarding dubious financial operations. However, there was a notable increase in the share of reports involving non-profit organisations. Additionally, it was discovered that during the period under review, in the non-profit organisations structure was the most frequent recipient of information on suspicious

financial transactions involving NGOs.

Conclusions and recommendations have been formulated to decrease the risks of misuse of non-profit organisations in illegal schemes, notably through the establishment of clear regulatory standards for their operations, building of their brands, and fostering a permanent dialogue between these organisations and representatives of the financial monitoring system.

Ключові слова: неприбуткова організація, ризик, легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму.

Keywords: non-profit organisation, risk, money laundering, terrorist financing.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Повномасштабна російсько-українська війна спричинила потужну гуманітарну кризу, що потребує оперативної та адекватної реакції як з боку держави, так і з боку громадянського суспільства. Водночас держава виявилась не цілком готовою протистояти сукупності безпрецедентних викликів, породжених збройною агресією Росії проти України. Значний тягар допомоги впав на неприбуткові організації (НПО), які Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» №361-IX від 06.12.2019 р. (далі – Закон №361-IX) визначені як «юридичні особи, крім державних органів, органів державного управління та установ державної і комунальної власності, що не є фінансовими установами, створені для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних, та інших інтересів, без мети отримання прибутку» [11]. Динаміку кількості НПО впродовж 2019-2021 рр. відображено у табл. 1, проте, як відзначає авторський колектив дослідження тенденцій розвитку громадянського суспільства в Україні, кількість таких НПО, як громадські організації, почала зростати з 2015 р. Автори логічно припускають,

що «...статистичне зростання кількості неурядових організацій може бути пов'язане з частковою легалізацією волонтерських ініціатив, створення організацій у відповідь на тимчасову окупацію окремих територій України, збільшення рівня залученості громадян до активного суспільного життя в 2014–2015 рр.» [4, с. 12].

Таблиця 1. Динаміка кількості неприбуткових організацій

Показники	Станом на			Відхилення показників станом на 01.01.2021 р. від показників станом на	
	01.01. 2019 р.	01.01. 2020 р.	01.01. 2021 р.	01.01. 2019 р.	01.01. 2020 р.
Кількість зареєстрованих юридичних осіб	1 298 435	1 350 627	1 395 448	97 013	44 821
у тому числі кількість НПО	197 952	202 623	321 256	123 304	118 633
% від загальної кількості ЮО	15	15	23	8	8

Джерело: сформовано на основі: [3].

На сучасному етапі значення неприбуткових організацій – неоціненне, адже вони надають колосальну підтримку для забезпечення оборони країни Збройним Силам України, Національній гвардії України, Службі безпеки України, Державній прикордонній службі України, Міністерству внутрішніх справ України, військовим формуванням і з'єднанням, військовим частинам, добровільним формуванням територіальних громад, закладам охорони здоров'я, структурним підрозділам обласних та (або) міських державних адміністрацій з питань охорони здоров'я, а також іншим одержувачам, які зазначені в Податковому кодексі України (ПКУ) (п. 63 підрозділу 4 розділу XX), а також перераховують грошові кошти на спеціальні рахунки для збору коштів, відкриті Національним банком України та (або) надання благодійної допомоги постраждалим фізичним особам, які не є засновниками, учасниками таких організацій або пов'язаними з ними особами, що передбачено ПКУ [10].

Водночас слід констатувати, що, як демонструє міжнародна та внутрішньодержавна боротьба з легалізацією злочинно набутих доходів і фінансуванням тероризму, досить часто неприбуткові організації використовуються терористами та терористичними організаціями в цілях отримання та переказу коштів, матеріально-технічної підтримки, вербування терористів, фінансового забезпечення терористичних організацій. Так, за даними дослідження [15, с. 66] у ході опитування 18 громадських експертів у сфері функціонування НПО для оцінки ризиків фінансових злочинів у цій сфері у 2019 році було встановлено, що ризик відмивання коштів перебуває на третьому місці після ризика шахрайства та корупції. Цей факт зумовлює особливу актуальність дослідження функціонування неприбуткових організацій у контексті потенційних загроз їхнього використання у злочинних схемах з легалізації брудних коштів і фінансування тероризму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Роль неприбуткових організацій, їх види та специфіка діяльності висвітлена у наукових публікаціях останніх років значної кількості дослідників з різних позицій. Зокрема, І. М. Дорош, О. І. Дорош розглянули неприбуткові організації як індикатор розвитку соціального капіталу [2]. Термінологічні та методологічні аспекти функціонування неприбуткових організацій проаналізували Л. В. Мелех, О. В. Візняк [5], А. В. Хмелюк, О. Ю. Ломонос, Т. В. Фабриченко [17]. І. Л. Сазонець, Н. А. Сіпайло охарактеризували вплив діяльності неприбуткових організацій на соціально-економічний розвиток країни [14]. Р. О. Савченко, Н. М. Савченко, А. М. Толмачова, звернули увагу на питання контролю у неприбуткових організаціях [13; 16]. У контексті даного дослідження особливу увагу привертає праця С. А. Шимків, В. С. Печка, в якій висвітлено аспекти транспарентності антилегалізаційного законодавства діяльності сектору неприбуткових організацій [18]. Глибокою ґрунтовністю характеризується дослідження Еміля Ван дер Дос де Віллебуа (Emile Van der Does de Willebois) діяльності неприбуткових організацій та боротьби з фінансуванням тероризму

[20]. Я. Доманьскі (Jarosław Domański) ґрунтовно опрацював спектр питань, пов'язаних з управлінням ризиком у неприбуткових організаціях [21].

Високо оцінюючи внесок науковців у розроблення тематики діяльності неприбуткових організацій за різними векторами, дане дослідження виконане в ракурсі формування політики протидії використанню неприбуткових організацій як елементу системи відмивання (легалізації) злочинно набутих доходів і фінансування тероризму. Деякі аспекти окресленої проблематики нами висвітлені у праці [22], проте дана тема є багатогранною та перспективною з наукової та практичної позицій, а тому і надалі привертає увагу та потребує глибокого та ґрунтового опрацювання.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою даної статті є поглиблений огляд аспектів використання неприбуткових організацій у злочинних схемах з відмивання брудних коштів і фінансування тероризму та окреслення пропозицій щодо зниження відповідних ризиків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Протидія легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму – особливо актуальне питання сьогодення, адже така протиправна діяльність є одним із способів фінансового забезпечення воєнних дій держави, що здійснює збройну агресію проти України. Її ефективність залежить від функціонування превентивного механізму та діяльності суб'єктів фінансового моніторингу (первинного і державного). Керуючись нормами Закону №361-ІХ, можна узагальнити, що державний фінансовий моніторинг полягає у реалізації заходів спеціально уповноваженим органом та іншими суб'єктами державного фінансового моніторингу, спрямованих на виконання законодавчих норм у сфері запобігання та протидії легалізації злочинних доходів, фінансуванню тероризму та розповсюдження зброї масового знищення, тоді як первинний фінансовий моніторинг передбачає реалізацію відповідними законодавчо передбаченими суб'єктами заходів, спрямованих на виконання норм законодавства щодо запобігання та протидії вищевказаних протиправних діянь.

Таким чином, боротьба з легалізацією (відмиванням) брудних грошей і фінансуванням тероризму охоплює контроль за діяльністю неприбуткових організацій, які потенційно можуть бути учасниками протиправних схем, та впливає на їхню діяльність. А в умовах повномасштабної війни ризики збільшилися в рази.

У даному контексті С. А. Шимків, В. С. Печко слушно наголошують на вразливості неприбуткових організацій, зумовлених специфікою їхньої діяльності. Так, вони мають можливість накопичувати кошти через отримання членських внесків, пожертви від благодійників і від т.зв. неприбуткової діяльності, витрачати їх, своєю чергою, в цілях реалізації проєктів та/або придбання потрібного обладнання. При цьому автори підкреслюють складність відстеження махінацій у даній сфері, перешкоджання через природу таких операцій та відносно лояльну систему державної регуляції й контролю в різних країнах. Зі статусом благодійних та звільненням від оподаткування неприбуткові організації потенційно чи реально можуть використовуватися «для територіального переміщення коштів через філії або для матеріально-технічної підтримки терористів та сепаратистів (безпосередньо або як прикриття для їхніх дій)» [18, с. 156].

Крім цього, наявні суттєві ризики залучення неприбуткових організацій у схеми прикриття протиправної діяльності інших суб'єктів, а також легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, що, своєю чергою, охоплює «...будь-які дії, пов'язані із вчиненням фінансової операції чи правочину з доходами, одержаними злочинним шляхом, а також вчиненням дій, спрямованих на приховання чи маскуванню незаконного походження таких доходів, чи володіння ними, прав на такі доходи, джерел їх походження, місцезнаходження, переміщення, зміну їх форми (перетворення), а так само набуттям, володінням або використанням доходів, одержаних злочинним шляхом» (ст. 5 Закону №361-IX) [11].

У табл. 2 відображено результати аналізу інформації Державної служби фінансового моніторингу щодо отриманих повідомлень про підозрілі фінансові операції впродовж 2018-2020 рр.

Таблиця 2. Аналіз отриманих повідомлень про підозрілі фінансові операції

Показники	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Відхилення 2020 р. від	
				2018 р.	2019 р.
Загальна кількість отриманих повідомлень про підозрілі ФО	169 316	193 381	72 793	-96 523	-120 588
з них за участю НПО	7 682	7 872	5 357	-2 325	-2 515
% від загальної кількості	4,5	4,1	7,4	2,9	3,3

Джерело: сформовано на основі: [7; 8; 9].

Як видно з даних табл. 2, впродовж аналізованого періоду загальна кількість отриманих повідомлень про підозрілі фінансові операції значно зменшилася (показник у 2020 році на 96523 (або в 2,3 рази) менший у порівнянні до аналогічного показника 2018 року), проте їхня частка за участю НПО суттєво зросла (на 2,9% у 2020 році в порівнянні з 2018 роком або в 1,6 разів).

Позиція FATF у досліджуваному питанні зводиться до того, що через сукупність причин НПО є досить вразливими до зловживань в цілях фінансування тероризму. Користуючись суспільною довірою, вони оперують великими коштами та характеризуються значною інтенсифікацією грошових потоків. Відтак, у Рекомендаціях 8 FATF наголошено про доцільність перегляду країнами відповідності законодавчої та нормативно-правової бази у сфері функціонування неприбуткових організацій, які можуть бути елементом схем фінансування тероризму, у напрямі усунення можливостей їхнього використання:

- терористичними організаціями, які позиціонують себе як законослухняні юридичні особи;

- законними юридичними особами як каналів з метою фінансування тероризму, в тому числі задля уникнення замороження активів;

- в цілях прикривання або приховування протиправного переведення терористичним організаціям коштів, призначених для законних цілей [19].

На основі результатів проведених типологічних і ситуаційних досліджень FATF ідентифіковано основні способи незаконного використання неприбуткових організацій або ризику такого використання:

1) перенаправлення коштів, що полягає у зміні спрямування фінансових ресурсів, які були зібрані в благодійних цілях, та їхній переадресації терористичним організаціям. Так, перенаправлення коштів може відбуватися в ході різних етапів діяльності НПО, в тому числі при зборі та передачі коштів, які використовують в цілях фінансової підтримки терористичних організацій або фінансування їхньої інфраструктури та підготовки терактів. Це значно утруднює розслідування, заплутує сліди при проведенні перевірок та вуалює зв'язок НПО з терористичною організацією чи терористом;

2) забезпечення взаємодії з терористичними утвореннями, що полягає у наявності стійкого зв'язку НПО, її керівництва з терористичним утворенням. Під прикриттям некомерційних цілей організації здійснюють фінансове та матеріально-технічне забезпечення терористичних організацій;

3) сприяння вербуванню, що полягає у використанні НПО в цілях залучення нових учасників угруповання, пропагування та підтримки діяльності, що безпосередньо пов'язана з терористичним насильством. Водночас організації, фінансовані НПО, можуть використовувати для вербування та підготовки осіб до участі в терактах, включаючи і для виготовлення вибухової речовини і реалізації терористичних актів терористами-смертниками; забезпечення місця проведення зустрічей членів терористичних угруповань; залучення агітаторів з метою поширення та пропагування ідеології тероризму;

4) використання програм / проєктів НПО терористами. Так, програми, фінансовані НПО та направлені на законні гуманітарні цілі, можуть бути об'єктом маніпуляцій терористів з метою забезпечення фінансового та матеріального забезпечення їхньої діяльності. Виявлені випадки використання

сайтів НПО в цілях пропагування тероризму, а також пропаганди ідей з використанням благодійних акцій;

5) дії від імені законних НПО і утворення фіктивних НПО, що включають, по-перше, збір коштів, пропаганду та іншу діяльність для підтримки тероризму фізичними особами від імені легально існуючих НПО, прикриваючись благодійною діяльністю організації. По-друге, можуть створюватися фіктивні НПО з вигаданими цілями, що служать прикриттям для підтримки терористичної діяльності [7, с. 14-16].

Отже, можна зробити висновок, що наразі існує чимало способів і схем використання тією чи іншою мірою неприбуткових організацій в протиправних цілях, пов'язаних з легалізацією злочинних доходів та фінансуванням тероризму. У результаті можливе досягнення злочинних цілей що, водночас, вкрай негативно позначається на принципах функціонування неприбуткових організацій загалом, та зокрема реалізації соціально важливих місій, завдань, проектів.

На рис. 1 відображено узагальнення індикаторів незаконного використання неприбуткових організацій, які були виявленні у практичній діяльності служб фінансового моніторингу. Як видно з рис. 1, індикатори стосуються як підозрілих операцій фінансового, організаційного, правового характеру, так і сумнівних зв'язків учасників НПО, що, з одного боку, полегшує процес встановлення правопорушення, але з іншого, – вимагає відповідної кваліфікації працівників компетентних органів, збору та опрацювання значних масивів інформації, тісної співпраці з міжнародними партнерами, оскільки часто діяльність НПО виходить за територіальні межі однієї країни.

На практиці Державною службою фінансового моніторингу регулярно виявляються злочинні схеми з використанням неприбуткових організацій. Відповідно до типологічного дослідження способів і методів легалізації (відмивання) злочинних доходів та фінансування тероризму (сепаратизму) 2021 року Держфінмоніторингом окреслено схему, за якою відбувалося фінансування українських НПО російськими громадськими організаціями. Проведене

фінансове розслідування дозволило виявити, що впродовж кількох років російська громадська організація перераховувала, або намагалася перерахувати кошти під виглядом грантів, допомог, пожертв різним українським НПО, сферою діяльності яких була здебільшого освіта. Перерахування на рахунки цих НПО відбувалися і від інших громадських організацій (фондів), створених в Російській Федерації, при цьому прикметним є те, що їхніми засновниками були органи центральної влади (міністерства) РФ, а керівниками – особи з числа російських високопосадовців, що відповідно до рішення РНБО України були включені до національних санкційних списків. Відповідно до виявленої схеми надалі отримані кошти українські НПО спрямовували на рахунки юридичних і фізичних осіб для фінансування друку видань з метою їхнього подальшого розповсюдження освітніх закладах України, а також організації масових заходів. Такі дії були означені як елемент гібридної війни в цілях розповсюдження проросійської інформаційної пропаганди [1, с. 50].

Табл. 3 відображає результати аналізу інформації щодо отриманих повідомлень про підозрілі фінансові операції (ПФО) за участю НПО за останніми офіційними даними Держфінмоніторингу за підсумками 2018-2020 рр.

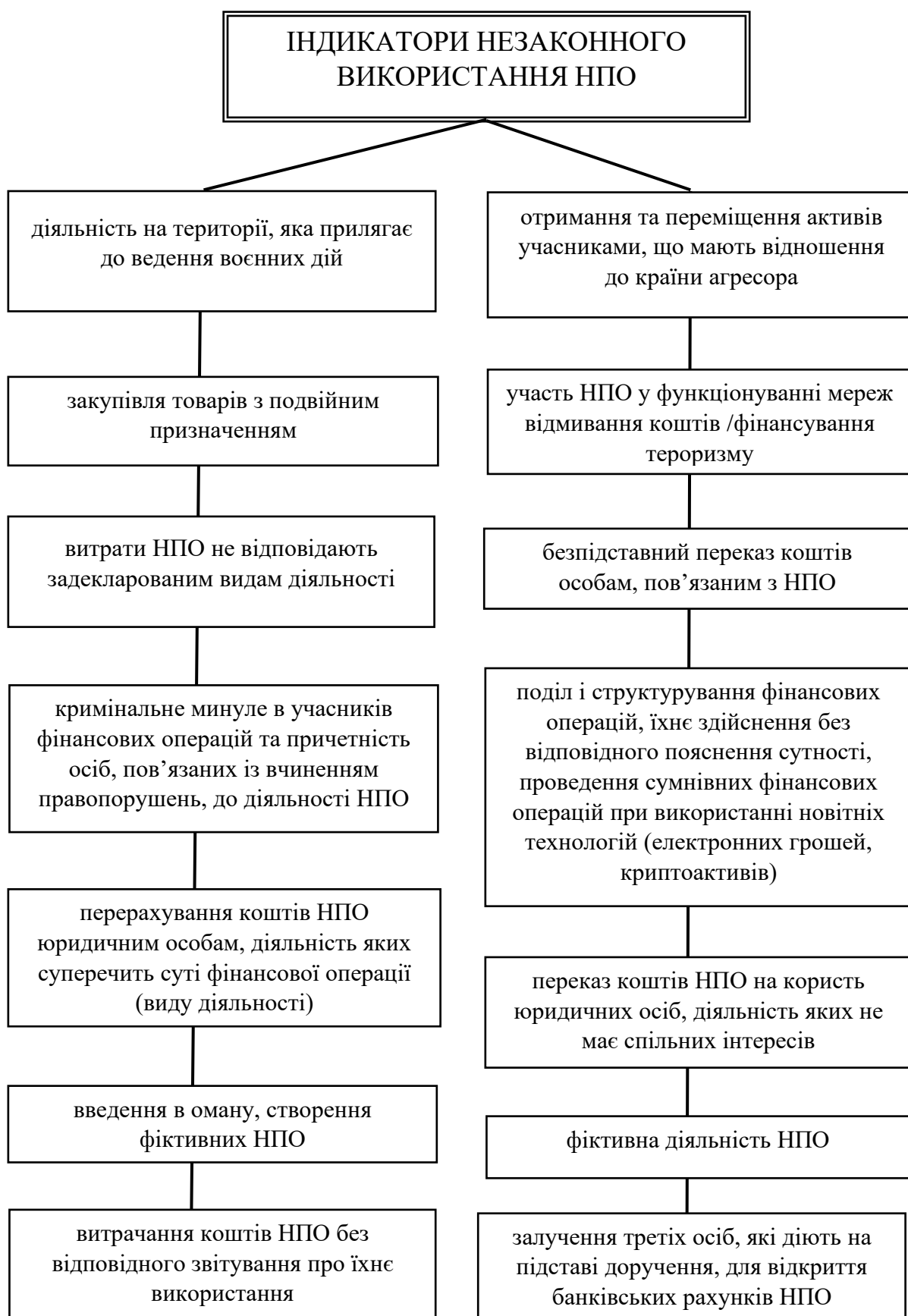

Рис. 1. Узагальнення індикаторів незаконного використання неприбуткових організацій

Джерело: узагальнено автором на основі [8; 9].

Таблиця 3. Аналіз даних щодо отриманих повідомлень про підозрілі фінансові операції за участю НПО

№	Вид НПО	2018 р.				2019 р.				2020 р.			
		Кількість суб'єктів, од.	%	Кількість ПФО	%	Кількість суб'єктів, од.	%	Кількість ПФО, од.	%	Кількість суб'єктів, од.	%	Кількість ПФО, од.	%
Загалом		7861	100	16321	100	7872	100	193381	100	5357	100	72793	100
1	Громадські організації	1566	20	31469	18,6	1618	20,6	43638	22,6	885	16,5	19336	26,6
2	Благодійні фонди (організації)	998	13	27950	16,5	958	12,2	27363	14,1	698	13,0	9024	12,4
3	Професійні спілки, їх об'єднання та організації профспілок	1218	15,9	21320	12,6	1264	16,1	25788	13,3	-	-	-	-
4	Житлово-будівельні кооперативи, об'єднання співвласників багатоквартирних будинків	1346	17,5	19349	11,4	1274	16,2	16514	8,5	-	-	-	-
5	Інші юридичні особи, діяльність яких не передбачає одержання прибутку	378	4,9	16043	9,5	382	4,9	16040	8,3	261	4,9	11166	15,3
6	Установи, організації, створені органами державної влади України, що утримуються за рахунок коштів відповідних бюджетів	511	6,7	15866	9,4	570	7,2	14777	7,6	-	-	-	-
7	Інші види НПО	1664	21,7	37315	22,0	1806	22,9	49261	25,5	3513	65,6	33267	45,7

Джерело: сформовано автором на основі [7; 8; 9].

На основі аналізу даних, відображених у табл. 3, можна зробити наступні висновки:

1) впродовж аналізованого періоду у структурі НПО найчастіше надходила інформація про підозрілі фінансові операції щодо громадських організацій (у 2018 році - 18,6%, у 2019 році - 22,6%, у 2020 році - 26,6% від загальної кількості отриманих повідомлень про підозрілі ФО);

2) благодійні фонди (організації) займають наступну позицію за кількістю отриманих повідомлень про підозрілі фінансові операції, хоча на відміну від громадських організацій частка повідомлень зменшилася впродовж 2018-2020 року з 16,5% до 12,4% відповідно;

3) окрему увагу можна звернути на таку категорію НПО, як «Інші юридичні особи, діяльність яких не передбачає одержання прибутку», сферою діяльності яких є освіта, а також галузь медицини та охорони здоров'я; частка повідомлень про підозрілі ФО протягом аналізованого періоду зросла майже на 6%.

Варто відзначити, що «інші юридичні особи, діяльність яких не передбачає одержання прибутку», разом із громадськими організаціями та благодійними фондами (організаціями) – це види НПО, які підпадають під визначення Рекомендації 8 FATF [8, с. 8].

Реалії російсько-української війни вносять свої суттєві корективи у реалізацію фінансово-економічної політики держави. Так, відповідно до Постанови Правління Національного банку України «Про особливості виконання окремих вимог законодавства у сфері фінансового моніторингу, валютного нагляду, нагляду з питань реалізації і моніторингу ефективності персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) протягом дії воєнного стану» № 60 від 23.03.2022 року не підлягають перевірці джерела походження коштів, передбачених Законом України «Про запобігання та протидію (легалізації) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового

знищення» та нормативно-правовими актами Національного банку України, при проведенні фінансових операцій щодо перерахування грошових коштів на:

«1) рахунки Збройних Сил України для надання допомоги Збройним Силам України та спеціальний рахунок, відкритий Національним банком України для збору коштів на підтримку Збройних Сил України;

2) поточний рахунок Міністерства соціальної політики України, відкритий в Національному банку України для благодійної допомоги та забезпечення підтримки найуразливіших категорій населення;

3) рахунки банків України для придбання облігацій внутрішньої державної позики «Військові облігації»;

4) поточний рахунок клієнта – фізичної особи в розмірі, який відповідає пороговій фінансовій операції та зазначений в статті 20 Закону про ПВК/ФТ, якщо такий клієнт не надав на вимогу банку відповідних документів або відомостей» [12]. В останньому пункті йдеться про порогові фінансові операції відповідно до Закону №361-IX [11]. На наш погляд, таке рішення Правління Національного банку України певною мірою дотичне і до НПО та є дещо дискусійним з правової точки зору, проте воєнний стан в країні вимагає вжиття оперативних, ефективних і нестандартних заходів стабілізації фінансової ситуації та забезпечення сталого фінансування військових, соціально-гуманітарних потреб.

Водночас, як зазначають експерти, нормативно-правова база України має певні недоліки, що можуть негативно позначатися на функціонуванні законослухняних неприбуткових організацій, які взяли на себе тягар забезпечення потреб, як за військовими, так і невійськовими напрямками. «Так, застосування стандартів Міжнародної групи з протидії відмиванню брудних грошей (FATF) може мати наслідком непропорційні вимоги від банків або пряме обмеження доступу організацій громадянського суспільства до фінансових послуг, наявність обтяжливих вимог для всього сектору неприбуткових організацій замість цільових заходів з урахуванням факторів ризику для неприбуткових організацій у зоні високого ризику, а також застосування

стандартів FATF з метою обмеження основних прав людини та діяльності організацій громадянського суспільства» [6].

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Діяльність НПО є вкрай важливою, особливо в період кризових явищ, оскільки вони мають здатність більш оперативно реагувати на потреби відповідних категорій населення, щоб не допустити ескалації ефектів у результаті дії негативних чинників, на відміну від державних інституцій, проте особливості правового регулювання їхньої діяльності привертає значну увагу злочинних організацій та правопорушників.

В цілому типологічні дослідження FATF показують, що незаконне використання або ризик протиправного використання сектора НПО терористичними утвореннями найчастіше є наслідком відсутності належних правил внутрішнього контролю та управління в НПО. Відтак доречною видається чітка регламентація функціонування НПО, зокрема громадських організацій та благодійних фондів, щодо яких, як свідчать результати проведеного аналізу, найчастіше надходила інформація про підозрілі фінансові операції. Особливу увагу, на наш погляд, слід звертати на розвиток бренду НПО, адже формування позитивного уявлення про діяльність організації, її ефективність, відповідність заявленим цілям, прозоре та регулярне звітування, на наше переконання, є важливим маркером законослухняності НПО, а відтак сприяє її стабільній роботі, зниженню ризиків у цьому секторі. Також за доцільне вважаємо налагодження та поглиблення сталого діалогу між неприбутковими організаціями та представниками системи фінансового моніторингу як удосконалення превентивного механізму. Роз'яснення потенційних ризиків і загроз, через які блокуються кошти, використання новітніх фінансових інструментів, які все частіше застосовуються при фінансуванні тероризму, дозволить, з одного боку, забезпечити сталу роботу законослухняних НПО, а з другого, - сприятиме підвищенню ефективності фінансового моніторингу на основі використання ризик-орієнтованих підходів. У даному напрямі досліджень

особливо перспективним видається поглиблення розвідки спектру питань внутрішнього контролю та управління в НПО, а також формування її бренду.

Література

1. Актуальні методи, способи, інструменти легалізації (відмивання) злочинних доходів та фінансування тероризму (сепаратизму). Державна служба фінансового моніторингу України. Київ. 2021. 112 с. URL: https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/200/Typologies%20of%20the%20SFMS/UKR_Typeology_2021_26_05.pdf (дата звернення: 15.07.2023).
2. Дорош І. М., Дорош О. І. Неприбуткові організації як індикатор розвитку соціального капіталу. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2022. № 10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2022_10_10 (дата звернення: 10.07.2023).
3. Кількість зареєстрованих юридичних осіб за організаційно-правовими формами господарювання з розподілом за ознакою статі керівника. URL: https://ukrstat.gov.ua/edrpoу/ukr/EDRPU_2022/ks_opfg/arh_ks_opfg_22.htm (дата звернення: 17.07.2023).
4. Ключові виклики для розвитку громадянського суспільства, 2020. Стан розвитку громадянського суспільства в Україні у 2020 році : матеріали. щоріч. доп. / [Корнієвський О., Сидоренко Д., Пеліванова Н. та ін.] ; за заг. ред. Ю. Тищенко, Ю. Каплан. Київ : НІСД, 2021. 116 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-03/kv_niss.pdf (дата звернення: 29.10.2023).
5. Мелех Л. В., Візняк О. В. Проблеми визначення поняття “неприбуткова організація” у термінологічній базі норм різних галузей права. *Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. Серія : Юридичні науки*. 2015. № 827. С. 103-109. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2015_827_18 (дата звернення: 10.07.2023).

6. Наслідки вторгнення в Україну для режиму БВГ/ФТ для НПО в країнах Східного партнерства. 15.08.2022. URL: <https://gurt.org.ua/news/informator/80064/> (дата звернення: 29.06.2023).

7. Огляд щодо використання неприбуткових організацій в незаконних цілях. Державна служба фінансового моніторингу України. 2018. 34 с. URL: https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/411/%D0%9E%D0%B3%D0%BB%D1%8F%D0%B4%20%D0%9D%D0%9A%D0%9E/oglad_npo_2018.pdf (дата звернення: 02.07.2023).

8. Огляд щодо використання неприбуткових організацій в незаконних цілях. Державна служба фінансового моніторингу України. 2019. 25 с. URL: https://www.ipay.ua/media/files/oglad_npo_2019.pdf (дата звернення: 02.07.2023).

9. Огляд щодо використання неприбуткових організацій в незаконних цілях. Державна служба фінансового моніторингу України. 2020. 27 с. URL: https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/411/%D0%9E%D0%B3%D0%BB%D1%8F%D0%B4%20%D0%9D%D0%9A%D0%9E/Oglad_NPO_2020.pdf (дата звернення: 02.07.2023).

10. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 15.07.2023).

11. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України №361-IX від 06.12.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text> (дата звернення: 15.10.2023).

12. Про особливості виконання окремих вимог законодавства у сфері фінансового моніторингу, валютного нагляду, нагляду з питань реалізації і моніторингу ефективності персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) протягом дії воєнного стану : Постанова Правління Національного банку України від 23.03.2022 № 60. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0060500-22#n41> (дата звернення: 15.10.2023).

13. Савченко Р. О., Савченко Н. М. Управлінський контроль у неприбуткових організаціях. *Економіка та держава*. 2019. № 2. С. 53-57. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2019_2_11 (дата звернення: 10.07.2023).

14. Сазонець І. Л., Сіпайло Н. А. Вплив діяльності неприбуткових організацій на соціально-економічний розвиток країни. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Економічні науки*. 2016. Вип. 4. С. 116-124. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnuvgrp_ekon_2016_4_15 (дата звернення: 12.07.2023).

15. Типології незаконного фінансового зловживання сектором НПО. Специфіка, складність, пособництво та шкода. Серпень 2021. <https://fiu.gov.ua/pages/protidija-terorizmu/dokumenti/Informacziya-dlya-nepributkovogo-sektoru/tipologiji-nezakonnogo-finansovogo-zlovzhivannya-sektoru-pro.html> (дата звернення: 30.10.2023).

16. Толмачова А. Контроль у неприбуткових організаціях. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2021. № 2. С. 87-97. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/uazt_2021_2_8 (дата звернення: 13.07.2023).

17. Хмелюк А. В., Ломонос О. Ю., Фабриченко Т. В. Аналіз діяльності неприбуткових організацій: методологічний аспект. *Економічний аналіз*. 2018. Т. 28, № 4. С. 50-58. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan_2018_28\(4\)_9](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan_2018_28(4)_9) (дата звернення: 15.07.2023).

18. Шимків С. А., Печко В. С. Транспарентність антилегалізаційного законодавства діяльності сектору неприбуткових організацій: виклики сучасного фінансового світу. *Теоретичні та прикладні питання економіки*. 2018. Вип. 2. С. 155-167. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tppe_2018_2_18 (дата звернення: 15.06.2023).

19. International Standards on combating money laundering and the financing of the terrorism & proliferation. The FATF Recommendation. Adopted by the FATF plenary in February 2012. Updated March 2022. URL: <https://www.fatf-gafi.org/content/dam/recommandations/pdf/FATF%20Recommendations%202012.pdf.coredownload.inline.pdf> (дата звернення: 10.07.2023).

20. Emile Van der Does de Willebois. Nonprofit Organizations and the Combatting of Terrorism Financing. A Proportionate Response. Washington, D.C. : World Bank, 2010. URL: <https://elibrary.worldbank.org/doi/epdf/10.1596/978-0-8213-8547-0> (дата звернення: 15.09.2023).

21. Jarosław Domański. Zarządzanie ryzykiem w organizacjach non profit. Wydawnictwo Nieoczywiste – imprint GAB Media, 2019. 137 s.

22. Oliynychuk O. Risks of using non-profit organizations in the financing of terrorism. Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку: матеріали XXXVII Міжнародної науково-практичної конференції / за ред. І.В. Жукової, Є.О. Романенка. м. Ольборг (Данія): ГО «ВАДНД», 07 жовтня 2023 р. 327 с. С. 262-266. URL: <http://perspectives.pp.ua/public/site/conferency/conf-37.pdf> (дата звернення: 27.10.2023).

References

1. State Financial Monitoring Service of Ukraine (2021), “*Actual methods, ways, tools of legalization (laundering) of criminal proceeds and financing of terrorism (separatism)*”, available at: https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/200/Typologies%20of%20the%20SFMS/UKR_Typology_2021_26_05.pdf (Accessed 15 Jul 2023).

2. Dorosh, I. M. and Dorosh, O. I. (2022), “Non-profit organizations as an indicator of social capital development”, *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*, [Online], vol. 10, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2022_10_10 (Accessed 10 Jul 2023).

3. State Statistics Service of Ukraine (2022), “Number of registered legal entities by organisational and legal forms of business, broken down by gender of the head”, available at: https://ukrstat.gov.ua/edrpoi/ukr/EDRPU_2022/ks_opfg/arh_ks_opfg_22.htm (Accessed 17 Jul 2023).

4. National Institute for Strategical Studies (2021), “Key challenges for the development of civil society, 2020. The state of civil society development in Ukraine in 2020”, available at: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-03/kv_niss.pdf (Accessed 29 Oct 2023).

5. Melekh, L. V. and Vizniak, O. V. (2015), “Problems of defining the concept of “non-profit organisation” in the terminology of various branches of law”, *Visnyk Natsionalnoho universytetu “Lvivska politekhnika”. Seriya : Yurydychni nauky*, [Online], vol. 827, pp. 103-109, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2015_827_18 (Accessed 10 Jul 2023).

6. GURT portal (2022), “Implications of the invasion of Ukraine for the AML/CFT regime for non-profit organisations in the Eastern Partnership Countries”, available at: <https://gurt.org.ua/news/informator/80064/> (Accessed 29 Jun 2023).

7. State Financial Monitoring Service of Ukraine (2018), “Overview of the use of non-profit organisations for illegal purposes”, available at: https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/411/%D0%9E%D0%B3%D0%BB%D1%8F%D0%B4%20%D0%9D%D0%9A%D0%9E/oglad_npo_2018.pdf (Accessed 02 Jul 2023).

8. State Financial Monitoring Service of Ukraine (2019), “Overview of the use of non-profit organisations for illegal purposes”, available at: https://www.ipay.ua/media/files/oglad_npo_2019.pdf (Accessed 02 Jul 2023).

9. State Financial Monitoring Service of Ukraine (2020), “Overview of the use of non-profit organisations for illegal purposes”, available at: https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/411/%D0%9E%D0%B3%D0%BB%D1%8F%D0%B4%20%D0%9D%D0%9A%D0%9E/Oglad_NPO_2020.pdf (Accessed 02 Jul 2023).

10. Verkhovna Rada of Ukraine (2010), “The Tax Code of Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (Accessed 15 Jul 2023).

11. Verkhovna Rada of Ukraine (2019), The Law of Ukraine “On prevention and counteraction to legalisation (laundering) of proceeds of crime, financing of terrorism and financing of proliferation of weapons of mass destruction”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text> (Accessed 15 Oct 2023).

12. National Bank of Ukraine (2022), Resolution of the Board of the National Bank of Ukraine “On the peculiarities of fulfilling certain legislative requirements in the field of financial monitoring, currency supervision, supervision over the implementation and monitoring of the effectiveness of personal special economic and other restrictive measures (sanctions) during martial law”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0060500-22#n41> (Accessed 15 Oct 2023).

13. Savchenko, R. O. and Savchenko, N. M. (2019), “Management control in non-profit organisations”, *Ekonomika ta derzhava*, [Online], vol. 2, pp. 53-57, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2019_2_11 (Accessed 10 Jul, 2023).

14. Sazonets, I. L. and Sipailo, N. A. (2016), “The impact of non-profit organisations on the socio-economic development of the country”, *Visnyk Natsionalnoho universytetu vodnoho hospodarstva ta pryrodokorystuvannia. Ekonomichni nauky*, [Online], vol. 4, pp. 116-124, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnuvgp_ekon_2016_4_15 (Accessed 12 Jul 2023).

15. State Financial Monitoring Service of Ukraine (2021), “Typologies of illegal financial abuse of the NGO sector. Specificity, complexity, aiding and abetting and harm”, available at: <https://fiu.gov.ua/pages/protidija-terorizmu/dokumenty/Informacziya-dlya-nepributkovogo-sektoru/tipologiji-nezakonnogo-finansovogo-zlovzhivannya-sektoru-npo.html> (Accessed 30 Oct 2023).

16. Tolmachova, A. (2021), “Control in non-profit organisations”. *Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo*, [Online], vol. 2, pp. 87-97, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/uazt_2021_2_8 (Accessed 13 Jul 2023).

17. Khmeliuk, A. V., Lomonos, O. Yu. and Fabrychenko, T. V. (2018), “Analysis of the activities of non-profit organisations: methodological aspect”, *Ekonomichniy analiz*, [Online], vol. 28, vol. 4, pp. 50-58, available at: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan_2018_28\(4\)_9](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan_2018_28(4)_9) (Accessed 15 Jul 2023).

18. Shymkiv, S. A. and Pechko, V. S. (2018), “Transparency of anti-legalisation legislation of the non-profit organisations sector: challenges of the modern financial world, *Teoretychni ta prykladni pytannia ekonomiky*, [Online], vol. 2, pp. 155-167, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tppe_2018_2_18 (Accessed 15 Jun 2023).

19. FATF (2022), “International Standards on combating money laundering and the financing of the terrorism & proliferation. The FATF Recommendation. Adopted by the FATF plenary in February 2012. Updated March 2022”, , available at: <https://www.fatf-gafi.org/content/dam/recommandations/pdf/FATF%20Recommendations%202012.pdf.coredownload.inline.pdf> (Accessed 10 Jul 2023).

20. Does de Willebois, Emile van der. (2010), *Nonprofit Organizations and the Combatting of Terrorism Financing. A Proportionate Response*, World Bank, Washington, D.C., [Online], available at: <https://elibrary.worldbank.org/doi/epdf/10.1596/978-0-8213-8547-0> (Accessed 15 Sep 2023).

21. Domański, J. (2019), *Zarządzanie ryzykiem w organizacjach non profit* [Risk management in non-profit organisations], Wydawnictwo Nieoczywiste – imprint GAB Media, Warszawa, Poland.

22. Oliynyuk, O. (2023), “Risks of using non-profit organizations in the financing of terrorism”, *Materialy XXXVII Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii [Proceedings of the XXXVII International Scientific and Practical Conference]*, Olborh (Daniia), pp. 262-266, [Online], available at: <http://perspectives.pp.ua/public/site/conferency/conf-37.pdf> (accessed 27 Oct 2023).

Стаття надійшла до редакції 16.12.2023 р.